

Vitan er meira enn teknikkur

Hans Pauli Strøm, lögtingsmaður, var gesta-pisurðari á þisufundinum í Vági friggja-kvöldið

Vágbingurinn Hans Pauli Strøm, sum eisini er lögtingsmaður fyri Norð-streymoyar valdømi, flytur fram røðu við Minnis-vardan í Vági

Góðu áhoyrarar, Góðu pisur Allar fyrst má eg takka tykkum fyri tann stóra heiður at sleppa her á sjálvari jóansøku at halda røðu fyri tykkum, á þisufundi, á hesum fagnaðardegi tykkara. Eg minnst eisini sum óviti fyrstu ferð eg sá nakrar pisur, tað var her á jóansøku, einar 8-10 fríðar og mælskar ungdomar ið fóru seg so sjálvsikkur og í hesi sjáldsomu og vøkru hógvu, man aldrin hevði sæð mak-an til - tey vóru komin norð-anfrá, studentar, tað var sum hálvagðar, sum eitt súr úr teiri ókendu og lærdu verð...

Tá var ein flokkur av pisum í øllum landinum, einar 15 tilsamans, handilsskúli og hf var onki sum æt. Nú munnu tit verða meir enn 500 tilsamans sum fáa prógv úr studentaskúlinum, hf-skeiðunum, handils- og fiskivinnuskúlinum. Og so koma eini 100 aftrat við sveinaprógvum o.ø. tekniskum útbúgvingum. T.v.s. at tað eru fleiri enn 600 sum í ár fáa eina miðnáms ella yrkisútbúgving. Samanbera hetta við at tað eru ikki fleiri enn stívlaga 650 í einum aldursbólki sum tykkara. Er tað nú so legið at mangur spyr - og kanska serliga millum tey eldru - hvussu hetta kann bera til - er tað ikki fiskivinnu vit skulu liva av, hvør skal nú fara umboð á bátarnar? Og hvør skal fara til flakalinjurnar?

Tað er púra rætt at spyrja so, tí í spurninginum liggur ein ótti fyri, at hava tit nú gloymt hvat ið tað er sum vit øll liva av, hvat ið tað er sum fødir okkum øll? Og tey hava púra rætt, at tað fer at verða svangligt í Føroyum, sýna vit ikki tí unga drongi sum velur sjógvinn og teirri ungu kvinnu sum fer á virkið at hageiða veiðina,

líka stóra virðing sum vit sýna tykkum, sum standa við hógvuni her ídag.

Í hesum sambandi kann man ikki lata verða við at undrast á eitt: tað verður nevnlaga fyrsta dagin so, at aðrenn ein ungur drongur sleppur fyrstu ferð til skips skal hann hava tikið eitt serligt trygdarskeið. Tað er sjálvsagt í lagi, men verri er at skilja hví hann skal krevjast eftir einum gjaldi uppá fleiri túsund krónur fyri hetta, tá allar aðrar og mangar ferðir drúgvur og dýrari útbúgvingar eru ókeypis?

Men, góðu pisur, lat okkum venda aftur til tykkara við tveimum søgum. Tit kenna óivað hana um Rasmus Berg, betri kendur sum Erasmus Montanus sum Holberg lat hann nevna seg sjálfan á finum látinskum. Um tann sjálvlóka bygðadrongin sum kom heim av lærðum skúla í høvuðsstaðnum og kunngjórði fyri tí skelkaða bygðafólkinum sína nýggju kollveltandi vitan, at jørðin var rund sum ein bóltur - hon var ikki fløt sum ein pannukaka, sum tey trúðu.

Tað elvdi til eitt gøligligt uppstandandi tí Rasmus koll-dømdi jú alla heimsmyndina, alla tilveruhugsanina hjá bygðafólki sínum. Men har á fjallinum vildi man ikki vita av slíkum, so tey tóku í herðatoppin á Rasmusi og góvu honum tvinnar kostir í at velja: at standa við síni orð og afturfyri verða noyddur í kongsins her alt sitt unga lív - ella at avnotta sína vitan og afturfyri fáa bæði festarmoy og eitt fittigt starv.

Rasmus ivaðist ikki í at velja tann seinna og mjúka kostin. Sína lærðu vitan hevði hann lætt við at kasta av sær, tí hon var ikki annað

enn ein pátkin remsa, sum ongin skilti nakað av kortini og sum ongan týðning hevði fyri tilveruna á fjallinum.

Nakað undan okkara góða Rasmusi var ein annar klókur maður eisini komin illa fyri av síni vitan, nevnlaga ítalski astronomurin Galilei Galileo. Tað snúði seg um nakað tað sama sum hjá Rasmusi, men móttvegis tí uppblasta lærda býttlinginum Rasmusi, var Galileo ein nærlagdur og djurvar granskari. Hann var komin fram til, at jørðin var ikki tann fast og ævigi miðdeplin í alheiminum, sum øll hini himmalkamini mólu um, jørðin var ikki annað enn ein gongustjørna sum allar hinar, ið mólu í ymiskum ringrásum.

Henda kollveltandi vitan Galileos breiddi seg og vann undirtøku millum fólk — og vandamikil bleiv hon tí fólkioð eisini fór at hyggja uppá pávaveldið við somu eygum, stóða pávans sum heimsins einavaldandi andaligi og verðsligi miðdeplin kom at standa fyri skotum. Pávakirkjan varð skakað og setti Galileo knívin á barkan — hann slapp at bjarga lívinum við at avnotta sína vitan. Men tað eydnaðist ikki at stóða tí hann hevði sett igongd og sum at enda beindi fyri kúgandi einveldisstøðu pávakirkjunnar.

Nú rokni eg ikki við at tit koma í stóðu Rasmusar ella Galileos. Men søgurnar handla um vitan, vitan sum Rasmusi, ið var tóm og pátkin og ongar aðrar avleiðingar fekk enn at gera hann sjálfan til ein býttling millum síni egnu. Og vitan Galileos, ið snúði seg um tað sama, men sum kom av leitaniini eftir samanhangi og innlit, og sum festi seg millum fólkioð og bant teim-

um jørð og himmal saman.

Tit hava óivað hoyrt so mangan hesi trý árin tit hava gingið til student, um tann alstóra og stóðugt veksandi týðning sum kunneleiki og vitan hevur í okkara tíð, tit hava hoyrt um kunningartøkni og informationssamfelag, um gongdina frá haka og snøri til teldu og internet. Um at vitan er vald og vitan er alt... Ja ein undrast á um tey yvirhøvur vistu nakað sum helst aðrenn teldan kom í heim.

Men hugsi einaferð um hvussu nógv alt hetta tósið næstan bert hevur snúð seg tøkina sjálva, um fólið, um útgøðina, um hennara ferð og megi og allar hennara hentleikar og møguleikar. Tvs. bert um skrokin, um hylkið. Og hvussu lítið tað hevur snúð seg um sjálvt innihaldið, um sjálva vitanina. Ja vit hava næstan mist burtur hvat vitan í veruleikanum er. Vitan er næstan blivið til tøkina sjálva, í besta føri tað, sum tú kanst fáa burtur úr tøkni, tað sum tøkniin borgreiður við: jú betri og størri tøkni, jú betri og størri vitan.

Onki er meira skeiðt enn hetta. Orðið vitan kemur úr indoeuropeiskum frummáli, har tað eitur *vidya* og merkir *innlit*, *at síggja* og *skilja*. Hetta er tað sama sum gríska orðið *idé* og tað latínskja *video* — og tað merkir annað og meir enn tað at sita sum eitt býtt og gløða í ein skíggja. Og á enskum hava vit tilsvarandi orðini sum *wise* og *wisdom*, á føroyskum *visur* og *visdomur*. Vitan er tiskil ikki orgrynnan av upplýsingum ella informationum um líkt og ólíkt sum man kann stoyta úr telduni ella draga úr interneti. Í molum og í pettum. Tvorturimóti er vitan

innlit í tey ymisku víður-skiftini, í heiminum, í náttúruni, í samfelagnum o.s.v., *innlit* í *samanhangirnar*, treytirnar, orsøkirnar og avleiðingararnar.

Á henda hátt er vitan vald — ikki slíkt vald sum noyðir sín vilja ígjøgnum við jura ella kapitali, men tað vald sum liggur í evnunum til at sannføra við at gera sítt innlit, sína vitan galdandi, til at broyta tað verandi og til at ávirka og skapa tað komandi.

Tað er tann stóra avbjóðingin til tykkara, hvat tit so enn fara undir. Tað umráðandi er ikki at tit duga allar hesar remsurnar av sundur-pettaðari vitan um hetta og hatta, tað kann ein og hvør til eina og hvørja tíð sláa upp í eina bók, ella eina teldu. Men at tit við student-próvninum hava váttað, at tit eru fòr fyri at søkja og fáa innlit í tey evni, sum tit seta tykkum fyri, at tit duga at finna samanhangirnar og gera tykkara egnu niður-støður. Og tí ivist eg ikki í at vongirnir fara at bera tykkum, hvussu langt og hvagar tit so fara.

Góði pisur. Tað er mær ein serlig gleði at sleppa at halda røðu fyri tykkum her suðuri. Og tá ið eg fái hatta hovi, so kann eg ikki lata verða við her at enda at taka nokur orð uppaftrat eftir Hanus Andreassen um oyna og fólkioð her:

- Oyggin Grøna er, á ein hátt, eg illa dugi at greiða frá, ólík meginlandinum. Vit á meginlandinum hava lyndið til at vera eitt sínfur tung á okkum, seig, sein hvønn vegin. Óðrvisi er á Oygni Grønu! Har eru fólk bráð, skjót til gleði, skjót til sorg, skjót til kæti. Og her kemur nakað, sum eg haldi hevur síðran týðning. Vit á meginlandinum sleppa ikki

altíð av við okkar kenslur; gleðin, sum kyknar upp í okkum, sleppur ikki altíð út, so kódnar hon; vreiðin, sum vaknar í okkum, sleppur heldur ikki út, so liggur hon og anir, viðhvørt alt ov leingi. Vit hava lyndi til at *bøla* oman á kenslunum, viðhvørt í vikur og mánaðir. Óðrvisi er á Oygni Grønu! Har eru fólk snarsint; eina løtu leikar snarsinnið í, sum toruslættur, so skínur sólin aftur av klárum himli.

Hanus heldur áfram, og tað skal vera til tykkum, gentu-pisur, og mammar tykkara: - Kvinnurnar á Oygni Grønu eru nakað heilt fyri seg. Onkrar eru myrkar sum "spaniöl", men tær flestu eru ljósar og fríðar sur-baldursbráin, ið prýðir sandin í Sólhøvn. So ymiskar tær eru í útsjónd, í einum eru tær líkar: látrinum! Tær hava glaðasta og fríasta látur í landinum, tað er ein látur, sum hvørki virðir prest ella páva, munk ella missioner; tað er skeiðt at siga, at tað býr nokur med-vitað uppreisn í hesum látrinum, men nettup tí hann er glaður og frælsur, er tað ein látur, ið slítur øll fjøtur, látrurin hjá menniskjum, ið ganga upprætt.

Góðu pisur. Hava tit fingið hesar eginleikar til gávus av at verða fòdd og uppvaksin her í oygni, so varðið um teir, og hvat tit enn fara, latið teir so altíð vera eyðkenni tykkara. Latid tó hesar eginleikar skyggja gjøgnum tykkara vituga skil, so verður tað aldrin til skríl og glantarí. Men teir kunnu gera tykkum tilveruna fagrari og lívið ljósari.

Tað ynski eg tykkum! Tíllukku, góði pisur, og takk fyri.

Hans Pauli Strøm